

Schotland

- ▶ Verken de noordelijke Highlands via de North Coast 500
- ▶ 'Bag' zo veel mogelijk Munro's
- ▶ Dompel je onder in de prehistorie op de Orkney-eilanden
- ▶ Spot papegaaiduikers op Staffa
- ▶ Bezoek het V&A museum in designhoofdstad Dundee
- ▶ Laat je betoveren door *Outlander*- en *Harry Potter*-filmlocaties

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Voorwoord
- 1 11 Schotland: een kennismaking**
  - 12 Politiek en samenleving
  - 13 Economie
  - 14 Landschap
  - 16 Klimaat
  - 17 Kunst en cultuur
  - 32 Bevolking
  - 37 Eten en drinken
- 2 43 Geschiedenis**
  - 44 De eerste Schotten
  - 44 Een eerste Schots koninkrijk
  - 48 De onafhankelijkheidsoorlogen
  - 49 De Stewarts aan de macht
  - 55 Verlichting en clearances
  - 55 Meer zelfbestuur of onafhankelijkheid?
- 3 59 Scottish Borders**
  - 60 Grensgebied
  - 61 Door Berwickshire
  - 63 The Merse
  - 65 Via Carter Bar
  - 68 Tweed Valley
  - 74 Yarrow en Ettrick Valleys
  - 76 Upper Tweeddale
  - 80 Tips & adressen
- 4 83 Edinburgh en de Lothians**
  - 84 Edinburgh: Old Town
  - 96 Ten zuiden van de Royal Mile
  - 98 Ten noorden van de Royal Mile
  - 100 New Town
  - 103 Buiten het centrum van Edinburgh
  - 106 De Lothians
  - 117 Tips & adressen
- 5 121 Centraal-Schotland**
  - 122 Fife
  - 134 Stirlingshire
  - 144 Loch Lomond & the Trossachs National Park
  - 149 Perthshire
  - 161 Tips & adressen
- 6 165 Noordoost-Schotland**
  - 166 Dundee en Angus
  - 175 Aberdeenshire
  - 178 Royal Deeside
  - 181 Het binnenland van Aberdeenshire
  - 187 De kustroute van Aberdeenshire
  - 188 De noordkust van Aberdeenshire
  - 189 Moray en Speyside
  - 195 Tips & adressen

Voorwoord

'Brothers and sisters are natural enemies! Like Englishmen and Scots! Or Welshmen and Scots! Or Japanese and Scots! Or Scots and other Scots! Damn Scots! They ruined Scotland!'

Groundskeeper Willie in *The Simpsons*, aflevering 'Milhouse Doesn't Live Here Anymore'.

Wie zich verdiept in de Schotse geschiedenis komt een hoop ellende tegen. Schotten die tegen de rest van de wereld vechten (onder andere de Romeinen, Vikingen en Engelsen), maar vooral ook elkaar in clanverband naar het leven staan. Van al dat strijdgewoel getuigen vandaag de dag vooral nog de vele kastelen en kasteelruïnes, de resten in het landschap van de Antonine Wall en de musea die vertellen over grote veldslagen als die bij Bannockburn en Culloden. Alleen de animositeit tegen de Engelsen is gebeven.

En de tegenwoordige Schot? Dat is doorgaans het typische voorbeeld van een ruwe bolster, blanke pit, die je vol gastvrijheid ontvangt en die je, onder het genot van een *dram*, trots over het bloedige Schotse verleden zal vertellen. En meteen ook de ongeëvenaarde natuurlijke schoonheid van Schotlands mysterieuze meren en valleien, prachtige eilanden en woeste Highlands zal prijzen. Een beetje dus als Groundskeeper Willie, de conciërge uit de animatieserie *The Simpsons*, onze favoriete (fictieve) Schot.

We wensen je veel reisplezier!

Karin Quint en Maurice Janssen

DE EERSTE SCHOTTEN

Van prehistorie tot ijzertijd

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in Schotland zijn van jagers-verzamelaars. Die kwamen na de laatste ijstijd (rond 10.000 v.Chr.) van het Europese continent via een landbrug naar de Britse eilanden. Vanaf 4000 v.Chr. vormden deze eerste Schotten boerengemeenschappen. Op zoek naar landbouwgrond velden ze de bossen waarmee Schotland nog vol stond. Ze begonnen ook te bouwen in steen, eerst gemeenschappelijke graven, later ook boerderijen, zoals Skara Brae op Mainland Orkney (3100 v.Chr.).

In de laatste millennia v.Chr. verslechterde het tot dan toe milde Schotse klimaat. Landbouwgronden werden schaarser. Er ontstonden verschillen tussen *haves* en *have-nots*. Elites lieten zich gelden door het bouwen van imposante grafmonumenten, *henges* en steencirkels. Ze waren er vroeg bij: de eerste Schotse monumenten zijn 5 eeuwen ouder dan vergelijkbare bouwwerken in Engeland en Wales.

Vanaf het 3de millennium v.Chr. werd brons gebruikt voor wapens en juwelen en ontstond er handel in grondstoffen en eindproducten. In het laatste millennium v.Chr. deed ijzer zijn intrede. Ter verdediging en om status te tonen, bouwden de ijzertijdmensen heuvelforten en brochs (zie kader p. 45).

Romeinen vs. de Picten

De Romeinen, die vanaf 43 n.Chr. eerst Engeland en Wales veroverden, trokken in 80 n.Chr. onder leiding van Julius Agricola noordwaarts. De zuidelijke Schotse stammen voegden zich relatief snel naar de Romeinse overheersing. Maar de noordelijke stammen, door de Romeinen Caledonii of minachtend 'Picti' (geverfden) genoemd, gaven zich niet gewonnen.

Ze waren zelfs zo lastig dat de Romeinen zich rond 122 n.Chr. genoodzaakt zagen Hadrian's Wall (nu in Noord-Engeland) te bouwen, de langste en meest indrukwekkende grensafscheiding van het Romeinse Rijk. In dezelfde eeuw rukten ze nog eenmaal op richting noorden tot aan de rivieren Clyde en Forth. Ze bouwden er de Antonine Wall (zie kader p. 46), maar beseften al gauw dat verovering van het noorden meer kostte dan het opleverde.

EEN EERSTE SCHOTS KONINKRIJK

Toen in 410 n.Chr. de Romeinen definitief de Britse eilanden verlieten, bleven in Schotland 3 bevolkingsgroepen achter: in het noorden en oosten de Pictische stammen, in het zuiden de geromaniseerde Britten en in het huidige Argyll de Scoti (Schotten), een Keltisch volk uit Ierland.

In de 7de eeuw kwamen daar de Angelen uit het Noord-Engelse koninkrijk Northumbria bij. Nog een eeuw later verschenen Vikingen vanuit Noorwe-

BROCHS

Brochs zijn ronde, taps toelopende torens uit de ijzertijd. Ze werden gebouwd tussen 700 v.Chr. en 500 n.Chr., maar de meeste dateren van tussen 100 v.Chr. en 100 n.Chr. De torens komen alleen in Schotland voor, in het noorden, westen en op de eilanden. Ze liggen meestal aan de kust. Over hun functie zijn verschillende theorieën. Ze zouden het vaste onderkomen van een kleine gemeenschap kunnen zijn of het verdedigbare statussymbool van een lokale chieft. Ook zouden ze ceremonieel doeleinden hebben gehad of hebben gediend als bakken.

Brochs waren doorgaans zo'n 10 m hoog en hadden een diameter van zo'n 18 m. De muren bestonden meestal uit 2 concentrische wanden waarin cellen zijn uitgespaard en waartussen een trap naar de top cirkelt. Ze zijn gebouwd volgens de zogenaamde drogesteentechniek waarbij losse stenen zonder mortel op elkaar worden gestapeld. Doorgaans hebben ze een enkele, lage, entree. Aangenomen wordt dat ze ten minste 1 houten plafond hadden en mogelijk meerdere verdiepingen en wellicht een rieten kap. De meeste brochs zijn vrijstaand, maar enkele worden omringd door een brochdorps.

Bij brochruïnes als Dun Telve krijg je een goed idee van de constructie.

gen. Ze begonnen met plunderen en veroverden later de eilanden en delen van de noord- en westkust.

In 839 verloren de Picten en Schotten in een grote veldslag met de Vikingen hun belangrijkste leiders. Toen de rook was opgetrokken, stapte de Pict Kenneth MacAlpin als leider naar voren. Hij wordt vaak als de eerste koning van Schotland gezien, maar dat is niet helemaal terecht.

Ten eerste omdat het Kenneth nooit lukte alle Schotse en Pictische stammen te verenigen. En ten tweede omdat de naam Schotland simpelweg nog niet bestond. Die raakte pas in zwang nadat de Pictische taal en cultuur in de generaties na Kenneth volledig werden overvleugeld door die van de Schotten, die hun gebieden zelf Alba noemden. Het waren buitenlanders die begonnen het land van de Schotten 'Schotland' te noemen. Ten slotte was er nog geen duidelijke zuidgrens. Die ontstond in 937 toen een coalitie van Schotten en Vikingen onder leiding van Kenneths kleinzoon Constantine botste met de

Scottish Borders

Toeristen passeren de grensstreek met Engeland vaak achteloos, gefocust als ze zijn op Edinburgh en/of de Highlands. Ze doen zichzelf tekort. De ruige kust, de Uplands, de uitgestrekte laagvlaktes en de vallei van de rivier Tweed vormen een afwisselend en uitdagend landschap voor wandelaars, mountainbikers en sportwissers. De mooie Borders hebben een interessante maar bloedige geschiedenis. Geruïneerde abdijen, eenzame border peels (woontorens) en tradities als de Common Riding-festivals herinneren aan de tijd dat de Schotse en Engelse koningen hier hun meningsverschillen uitvochten en Reivers met hun rooftochten het grensgebied onveilig maakten. Uit kalmer tijden stammen pittoreske textielstadjes als Peebles en Hawick en majestueuze landhuizen als Mellerstain, Bowhill en Thirlestane Castle.

De Borders zijn ook Sir Walter Scott-country. Schotlands bekendste schrijver groeide hier op en vond inspiratie voor zijn historische romans in de verhalen van zijn grootmoeder. Eenmaal volwassen bouwde hij bij Melrose zijn landhuis Abbotsford dat even fantasierijk is als zijn romans.

Er zijn plannen om een deel van de Borders (rond Jedburgh) als National Park aan te wijzen. Of en wanneer het ervan komt is vooralsnog onduidelijk, maar dat de streek de status verdient, staat buiten kijf.

< Jedburgh Abbey, een van de magnifieke abdijen waar de Borders bekend om staan.

Gungreen House in Eyemouth: koopmansvilla en smokkelaarsnest ineen.

Eyemouth

Eyemouth, aan de monding van het riviertje Eye Water, is de grootste kustplaats van de Borders en al sinds de 13de eeuw de belangrijkste vissershaven. Ieder jaar in juli staat die visserij nog centraal tijdens het Herring Queen Festival.

In de 18de en 19de eeuw was Eyemouth een berucht smokkelaarsnest. Meer daarover kom je te weten in museum **Gungreen House**. Dit stijlvolle herenhuis aan de haven is in de 18de eeuw gebouwd door de beroemde Schotse architect John Adam voor de lokale koopman en smokkelaar John Nesbit. Die liet in het hele huis geheime bergplaatsen inrichten voor contrabande. Eyemouth staat ook bekend als badplaats. Naast de ingang van de haven ligt een klein zandstrand met aanpalende automatenhal waar je ook een ijsje kunt kopen. Het strand ligt in de beschutting van een landtong waar in de 16de eeuw een fort stond. Van de verdedigingswerken resten enkele aarden wallen. Hoe het fort eruit heeft gezien, kun je in virtual reality bekijken in het **Eyemouth Museum**, het lokale heemkundemuseum. Een ereplaats is hier ingeruimd voor de *Eyemouth Tapestry*. De voorstelling op dit tapijt herinnert aan de Great Disaster uit 1881, waarbij tijdens een plotseling opkomende storm 189 vissers uit de regio verdronken. Van hen kwamen er 129 uit Eyemouth.

- > GUNSGREEN HOUSE, Gungreen Quay, TD14 5SD, gungreenhouse.org
- > EYEMOUTH MUSEUM, Manse Road, TD14 5JE, eyemouthmuseum.co.uk

St Abbs

Verderop langs de kust, ingeklemd tussen rotsen, ligt het vissershaventje St Abbs. Het dorpje figureert in enkele Marvel-films als New Asgard, de nieuwe woonplaats van Thor. Het is erg populair bij duikers die het **St Abbs and Eyemouth Voluntary Marine Reserve** verkennen dat zich hier voor de kust uitstrekt. In het schone, heldere water komen de zeewolf en *Devonshire cup-coral* (zeekoraal) voor. Voor informatie over het plaatsje en dit deel van de Schotse kust kun je terecht in het St Abbs Visitor Centre dat boven de haven in het voormalige dorps huis is gevestigd.

Meer beschermde natuur vind je op de kaap ten noorden van het vissersplaatsje. Het **St Abb's Head National Nature Reserve** heeft meerdere wandelpaden die je voeren over ruig grasland, langs steile kliffen en het Mire Loch. Het gebied staat bekend om zijn zeevogels, wilde bloemen en vlinders. Meer informatie over de flora en fauna en de geschiedenis van het gebied vind je in het Nature Centre van beheerder de National Trust for Scotland.

- > ST ABBS VISITOR CENTRE, Coldingham Road, TD14 5PL, stabbsvitorcentre.co.uk
- > ST ABB'S HEAD NATIONAL NATURE RESERVE, TD14 5QF, nts.org.uk

THE MERSE

Landinwaarts vanaf de kust strekt zich een laagvlakte uit: The Merse. In het weidse weide- en akkerland liggen enkele bijzondere landhuizen.

Paxton House

Het neopalladiaanse Paxton House ligt aan de oever van de Tweed die hier de grens met Engeland vormt. Het 18de-eeuwse landhuis is gebouwd door James en John Adam voor Patrick Home, een afstammeling van oude landadel uit de Borders. Hoogtepunten zijn het rococo-stucwerk van Robert Adam, de grote collectie antiek meubilair van meestermeubelmakers Trotter en Chippendale en het Carousel Costume, gedragen door Patrick Home aan het hof van Frederik de Grote van Pruisen. In de grote schilderijengalerij hangen werken uit de collectie van de National Galleries of Scotland. De tuinen, het parklandschap en de bossen rondom het huis zijn aangelegd door Robert Robinson, een volgelinge van de beroemde Britse landschapsarchitect Capability Brown. De pracht en praal van Paxton is grotendeels gefinancierd uit de opbrengsten van suikerplantages in Grenada. Bij de daarbij behorende slavernij wordt her en der in het huis stilgestaan.

- > PAXTON HOUSE, Berwick-upon-Tweed, TD15 1SZ, paxtonhouse.co.uk

Duns

Het mooie marktstadje Duns was lang de hoofdplaats van Berwickshire. De in zijn tijd zeer invloedrijke John Duns Scotus (1265–1308) werd er gebo-

In 1093 werd er voor het eerst melding gemaakt van een koninklijk kasteel op de rots, van koning Malcolm III en zijn vrouw Margaret. Met de bouw van Holyrood Abbey in 1128 aan de oostelijke kant van de heuvelrug, werd de basis gelegd voor wat we nu kennen als Old Town. Toen Edinburgh in de 12de eeuw een royal burgh werd, kregen koopmannen toestemming om langs de lange marktstraat hun huizen te bouwen. Het was het begin van de Royal Mile. Edinburgh werd dankzij handel een welvarende stad, met een grote middenklasse die goed onderwijs wilde voor haar zoons. Dankzij de universiteiten die werden gesticht werd Edinburgh een voorloper op het gebied van economie, filosofie, geneeskunde en wetenschap. De stad werd het brandpunt van de Schotse verlichting en kreeg de bijnaam 'Athene van het noorden'.

Een andere bijnaam was 'Auld Reekie', die sloeg op de enorme stank in de oude stad, als gevolg van ernstige overbevolking. Met de stadsuitbreiding New Town, ten noorden van Nor Loch (nu Princes Street Gardens), maakte Edinburgh zich op voor de toekomst. Halverwege de 19de eeuw werd ook Old Town gemoderniseerd. De industriële revolutie speelde een minder grote rol in Edinburgh dan in Glasgow.

In de 20ste eeuw profileerde Edinburgh zich steeds meer als een kunst- en cultuurstad met in 1947 de eerste editie van het Edinburgh Festival (zie kader p. 92). Ook ontwikkelde het zich tot het tweede financieel centrum van het Verenigd Koninkrijk, na Londen. Sinds 1999, met de installatie van het Schotse parlement, is Edinburgh ook weer een bestuurlijk centrum.

Edinburgh Castle

Boven op de vulkanische Castle Rock staat blikvanger Edinburgh Castle, de grootste publiekstrekker van de stad. Het was sinds de 11de eeuw een koninklijke residentie totdat koning James V in de 16de eeuw de voorkeur gaf aan het verderop gelegen Palace of Holyroodhouse. De laatste monarch die overnachtte op Castle Rock was Charles I, vlak voor zijn Schotse kroning in 1633. Daarna werd het kasteel vooral gebruikt als militaire basis.

Edinburgh Castle heeft de twijfelachtige eer om de meest belegerde plek van Groot-Brittannië te zijn. De langste belegering duurde 2 jaar (The Lang Siege, 1571–1573), toen aanhangers van de gevangengenomen Mary, Queen of Scots het kasteel bezetten, hopen op haar vrijlating. Het huidige kasteel is dan ook het resultaat van vele eeuwen van vernietiging en wederopbouw en laat daardoor een ratjetoe aan bouwstijlen zien. Vooral de victorianen, die het kasteel niet 'kasteelachtig' genoeg vonden, hebben er hun stempel op gedrukt.

Je bezoek aan het kasteel begint bij het poorthuis (uit 1888). Via de 16de-eeuwse Portcullis Gate, met vervaarlijk valhek, kom je bij de Argyle Battery.

Edinburgh Castle, met op de voorgrond Princes Street Gardens.

Vanaf hier vertrekken meerdere keren per dag introductierondleidingen. Het 18de-eeuwse geschutsplatform van architect William Adam biedt een van de mooiste uitzichten over de stad. Iets verderop staat de One O'Clock Gun, dat iedere dag om 1 uur 's middags (behalve op zondag, Goede Vrijdag en eerste kerstdag) wordt afgevuurd. Deze traditie ontstond in 1861 om schippers in de havens van Leith en Newhaven te laten weten hoe laat het was. Zij konden daarop hun navigatieberekeningen aanpassen.

Drie musea in Edinburgh Castle eren de militaire geschiedenis van Schotland. In het National War Museum leer je over de geschiedenis van het Schotse leger aan de hand van schilderijen, voorwerpen en wapens. Speciale aandacht is er voor de beroemde Highland-regimenten en voor de omstreden maarschalk Douglas Haig, de Britse opperbevelhebber uit de Eerste Wereldoorlog die de geschiedenis in ging als 'slager van de Somme'. Voor het museum staat zijn ruitersstandbeeld. Twee Regimental Museums, gevestigd in de New Barracks en Drill Hall, zijn gewijd aan de geschiedenis van de Royal Scots Dragoon Guards en de Royal Regiment of Scotland. Vlakbij vind je de militaire gevangenis, gebouwd in 1842, en de gewelfde kelders waar vanaf de 18de eeuw ook krijgsgevangenen werden vastgezet onder erbarmelijke omstandigheden. De kelders zijn ingericht zoals ze er in die tijd moeten hebben uitgezien.

Hogerop in het kasteelcomplex ligt St Margaret's Chapel, het oudste nog staande gebouw van Edinburgh. Het werd rond 1130 gebouwd als privékapel van koning David I en opgedragen aan zijn moeder, de heilig verklaarde

Vanaf Calton Hill heb je een schitterend uitzicht over het centrum van Edinburgh.

Wie van grote ketens houdt kan terecht in **Ocean Terminal**, een groot overdekt winkelcentrum met luxe winkels, ketenrestaurants en een bioscoop. De Ocean Terminal geeft ook toegang tot het **koninklijke jacht *Britannia***. Dit drijvende paleisje bracht de Britse koninklijke familie ruim 44 jaar naar alle uithoeken van de wereld, maar werd eind 1997, als bezuinigingsmaatregel, uit de vaart genomen. Tijdens je bezoek word je er zo vaak op gewezen hoe bescheiden de inrichting van het jacht is, dat je bijna vergeet dat je op een koninklijk privéminicruiseschip bent met een bemanning van bijna 300 man, een eigen fanfare en een garage voor een Rolls-Royce. Je ziet tijdens je rondgang de koninklijke vertrekken, maar ook de machinekamer, kombuizen en bemanningskwartieren.

- ROYAL YACHT BRITANNIA, 2nd Floor, Ocean Terminal, EH6 6JJ, royalyachtbritannia.co.uk

Ten westen van het centrum

In de lommerrijke wijk Inverleith ligt de **Royal Botanic Garden**, een 28 ha grote botanische tuin met een van de grootste plantenverzamelingen ter wereld. Deze begon zijn bestaan in de 17de eeuw als tuin voor geneeskrachtige kruiden in Holyrood Park en verhuisde in 1820 naar de huidige locatie. In deze oase van rust kun je over kronkelende wandelpaden langs de mooie collectie wandelen. Bijzonder is het Victorian Palm House (1834) met de oudste palm van de tuin, de *Sabal bermudana*, die in 1822 al enkele meters hoog was. In het Georgian Inverleith House, midden in de Botanic Garden, wordt hedendaagse kunst tentoongesteld.

- ROYAL BOTANIC GARDEN, Inverleith Row, EH3 5LR, rbge.org.uk

De voormalige arbeiderswoningen, pakhuizen en molengebouwen in Dean Village zijn nu populaire woonhuizen.

In het schilderachtige **Dean Village** aan de Leith stonden ooit 11 graanmolens die werden aangedreven door het snelstromende water van de rivier. De voormalige arbeiderswoningen, pakhuizen en molengebouwen zijn tegenwoordig geliefde woonobjecten. Blikvanger is de 136 m lange en 32 m hoge **Dean Bridge** (1831) van ingenieur Thomas Telford.

Vanuit Dean Village is het een korte wandeling langs de Leith naar **Modern One** en **Modern Two**. Dit zijn de twee musea voor moderne kunst van de National Galleries Scotland, die zijn gevestigd in indrukwekkende neoklassieke panden. In het eerste vind je de vaste collectie moderne kunst met werk van onder anderen Francis Bacon, Barbara Hepworth, Andy Warhol en Lucian Freud. In de landschapsbeeldentuin staan sculpturen van onder anderen Henry Moore, Tracey Emin en Joan Miró. In Modern Two uit 1833 is veel werk te zien van de Schotse beeldend kunstenaar Eduardo Paolozzi (1924–2005). Indrukwekkend zijn Paolozzi's reusachtige beeld *Vulcan* in de Great Hall en zijn gereconstrueerde atelier.

- SCOTTISH NATIONAL GALLERY OF MODERN ART, 75 Belford Road, EH4 3DR, nationalgalleries.org

Verder naar het zuidwesten ligt het minder sierlijke **BT Murrayfield Stadium**, het thuis van de Scottish Rugby Union. Hier worden ook popconcer-

Centraal-Schotland

Centraal-Schotland in de Lowlands is na Edinburgh het dichtst bevolkte gebied van het land. Het is rijk aan grondstoffen, goed bereikbaar, heeft uitgestrekte landbouwgronden en veel natuurschoon. In het prachtige Kingdom of Fife, met zijn goudgele kustlijn, vind je charmante vissersdorpjes. In plaatsen als Culross en Crail zie je in de architectuur nog sporen van de vroegere handelsrelaties met de Lage Landen.

Hoe vreedzaam Centraal-Schotland er nu ook uitziet, ooit was dit het decor van grote veldslagen. Bij Stirling, met zijn ontzagwekkende kasteel, vonden de historische veldslagen van Bannockburn en Stirling Bridge plaats.

Aan de westkant van Stirlingshire ligt het schitterende nationale park van Loch Lomond & The Trossachs, waar outdoor-liefhebbers hun hart kunnen ophalen. In Perthshire kun je je volledig onderdompelen in de Schotse geschiedenis, bijvoorbeeld bij Scone Palace waar vroeger de Schotse koningen werden gekroond, en in het schilderachtige Dunkeld dat ooit de hoofdzetel was van de Keltische Kerk.

< Castle Campbell torent uit boven de schitterende Dollar Glen.

The Kelpies zijn de grote publiekstrekker van ecopark The Helix.

woordig is Callendar House eigendom van de gemeente Falkirk, die er een museum in heeft gevestigd. Er is veel aandacht voor de (met name industriële) geschiedenis van de stad en voor de Antonine Wall (zie kader p. 46) waarvan je in het park nog een flink stuk ziet liggen. De grote georgiaanse keuken (te zien in de serie *Outlander*) wordt door een gekostumeerde gids tot leven gebracht.

> CALLENDAR HOUSE, Callendar Road, FK1 1YR, falkirkleisureandculture.org

Ten noorden van Falkirk ligt **The Helix**, een uitgestrekt ecopark langs het Forth & Clyde Canal dat sinds 2011 16 lokale gemeenschappen via wandelpaden met elkaar verbindt. Grote publiekstrekker is **The Kelpies**, een kunstwerk van 2 stalen paardenhoofden van 30 m hoog die symbool staan voor de paarden die een belangrijke rol speelden bij de industrialisering van dit gebied. Met de naam wordt verwezen naar de mythologische watergeesten die in Schotse meren zouden leven en vaak de vorm van een paard hebben. Naast The Kelpies vind je het bezoekerscentrum van The Helix, waar je meer leert over de geschiedenis en totstandkoming van The Kelpies en ook rondleidingen door de paardenhoofden kunt boeken. Dit kan ook online.

> THE HELIX VISITOR CENTRE, The Helix Park, FK2 7ZT, thehelix.co.uk

Een grote attractie is het **Falkirk Wheel**, ten westen van het centrum. Deze reusachtige roterende bootlift verplaatst (plezier)bootjes tussen het Forth

& Clyde Canal en het 24 m hoger gelegen Union Canal. De ingebruikname van de lift in 2002 en de investering in bruggen, aquaducten en sluzen betekende een nieuw leven voor de in onbruik geraakte kanalen. Nu trekken die zo'n 20 miljoen bezoekers per jaar. Meer dan een half miljoen van hen komen het Falkirk Wheel bewonderen dat voor een rotatie niet meer energie verbruikt dan 6 waterkokers. In het bezoekerscentrum naast de lift boek je een boottochtje over het Union Canal.

> FALKIRK WHEEL, Lime Road, Tamfourhill, FK1 4RS, scottishcanals.co.uk

Rough Castle

Tussen het Falkirk Wheel en het plaatsje Bonnybridge ligt Rough Castle, het best bewaarde fort van de Antonine Wall (zie kader p. 46). In de groep kleine kuilen aan de noordkant van het fort, stonden in de Romeinse tijd spitse staken ter verdediging tegen aanvallers. Je ziet bij Rough Castle ook duidelijk de geul liggen die onderdeel uitmaakte van de muur. Je bereikt het fort door vanuit Bonnybridge de bordjes te volgen.

> ROUGH CASTLE, historicalenvironment.scot

Stirling

Stirling heeft vele gezichten. Veel gebouwen en monumenten herinneren aan een aantal belangrijke historische gebeurtenissen die zich hier afspeelden. Tegelijkertijd is het een bruisende studentenstad met restaurants en uitgaansgelegenheden. Voor een dagje winkelen kun je terecht in het moderne winkelcentrum **Thistles** (ca. 90 winkels) en de mooie victoriaanse **Stirling Arcade**.

Lange tijd vormde Stirling dankzij zijn ligging bij de beste oversteekplaats in de rivier Forth de 'Poort naar de Highlands'. De stad wordt, net als Edinburgh, gedomineerd door een vulkanische plug (75 m hoog) die met zijn verticale rotswanden aan de noord- en westzijde een perfecte verdedigingsplek vormt. Rond 1130 werd Stirling een royal burgh, en vanaf 1226 een koninklijke residentie. De Stuart-koningen regeerden generaties lang vanuit Stirling Castle, wat Stirling lange tijd tot gedeelde hoofdstad (met Edinburgh) maakte. Eind 13de en begin 14de eeuw werden vlak bij de stad 2 grote veldslagen uitgevochten: de Battle of Stirling Bridge en de Battle of Bannockburn. De oude stad is gebouwd op de flanken van de heuvel, maar maakte in de 19de eeuw een flinke groeisprong door met stadsuitbreiding op lagergelegen land. Dankzij de komst van de trein werd Stirling het commerciële centrum voor het vruchtbare agrarische achterland. Tegenwoordig wordt er geld verdiend met zakelijke en financiële dienstverlening, voedselindustrie, onderwijs en hightech maakindustrie. Ook het toerisme is een belangrijke bron van inkomsten.

Noordoost-Schotland

DUNDEE EN ANGUS

Angus wordt gezien als de geboorteplaats van Schotland. Hier werd in 1320 de Declaration of Arbroath ondertekend, waarmee de Schotten zich onafhankelijk van de Engelsen verklaarden. Angus is een divers, dunbevolkt gebied van ca. 2200 km², met bergen, meren, rivieren, stranden, mooie kustplaatsjes en levendige marktstadjes. In de hogergelegen ge-

bieden grazen schapen en de Black (of Aberdeen) Angus, een populair rundveeras dat hier zijn oorsprong heeft. Aan de zuidzijde ligt Dundee, een stad in opkomst met een rijk industrieel en maritiem verleden.

In de Romeinse tijd hadden de Picten het hier voor het zeggen. Ze lieten resten van heuvelforten na en symboolstenen, die op verschillende plekken in de regio te zien zijn. In de 12de eeuw vestigde een grote groep Vlamingen zich in deze streek. Die zetten een wol- en linnenindustrie op en brachten zo welvaart. Tegenwoordig zijn de belangrijkste bronnen van inkomsten landbouw en veeteelt, dienstverlening voor de olie-industrie in de Noordzee en het toerisme.

De RRS Discovery, met op de achtergrond het V&A Design Museum.

Dundee

Dundee, gelegen op de noordoever van de Firth of Tay, mag zich sinds 2014 UNESCO City of Design noemen, de eerste van het Verenigd Koninkrijk. Deze dynamische havenstad heeft zich na een moeilijke periode de afgelopen decennia opnieuw uitgevonden. Dundee is de vierde grootste stad van Schotland en heeft een aantal mooie musea. In het verkeersvrije centrum vind je in en rond de **Overgate Shopping Centre** en **Wellgate Shopping Centre** een ruime selectie aan winkels, restaurants en entertainment.

Dundee wordt de stad van de 3 J's genoemd. De eerste staat voor jam; hier werd marmelade uitvonden. Dankzij uitgever D.C. Thomson & Co is de tweede J van journalistiek nadrukkelijk aanwezig. De derde J staat voor jute. Al voor de industriële revolutie was Dundee een textielstad en een belangrijke haven voor de walvisvaart. Die combinatie legde de basis voor een jute-industrie die vanaf 1820 voor veel welvaart zou zorgen. Walvisolie was nodig om jute zacht te maken zodat er jutezakken en tapijstruggen van gemaakt konden worden. Dundee groeide uit tot de grootste producent van juten producten ter wereld en kreeg de bijnaam Juteopolis. Concurrentie uit India, maar vooral de ontdekking van polypropreen (kunstvezel), luidde in de jaren 60 van de 20ste eeuw het einde in van deze bedrijfstak. De afgelopen 30 jaar heeft Dundee steeds meer ingezet op de dienstensector,

De noordelijke Highlands via de North Coast 500

De noordelijke Highlands hebben alles waarvoor je naar de Highlands komt: schitterende landschappen met bijzondere flora en fauna, mysterieuze prehistorische en Pictische overblijfselen en geruïneerde kastelen. En natuurlijk de nodige whiskydistilleerderijen. Op de toeristenkaart bleef dit gebied lange tijd een beetje een blinde vlek. Want het is ook afgelegen en heeft veel eenbaansweggetjes en beperkte voorzieningen.

Slimme marketing heeft daar inmiddels verandering in gebracht. In 2015 werd de North Coast 500 gelanceerd, een route van zo'n 500 mijl (830 km) langs de bezienswaardigheden van Noord-Schotland, die in meerderheid aan de kust te vinden zijn. Het bleek een slimme zet, want inmiddels is het rijden van deze Route 66 van Schotland met auto's, motoren of campers een attractie op zich geworden.

< De Whaligoe Steps werden aangelegd door haringvisser.

De North Coast 500 wordt ook wel de Schotse Route 66 genoemd.

Geschiedenis

Net als in de rest van Schotland lieten de eerste prehistorische bewoners van de streek de nodige (graf)monumenten na in het noorden. Echter onderscheidden ze zich in de ijzertijd door de bouw van brochs (zie kader p. 45). In de Romeinse tijd en ver daarna hadden Pictische stammen het hier voor het zeggen en in de 8ste eeuw meldden zich de Vikingen, die ook al de eilandengroepen ten noorden en westen hadden veroverd. In de late middeleeuwen trokken Laagland-Schotten naar de vruchtbare delen van Easter Ross. Het afgelegen noordwesten bleef het domein van clans die vooral onderling oorlogjes uitvochten en pas vanaf de 17de eeuw vee begonnen te exporteren. Na de jakobitische opstanden vonden de clanchiefs zichzelf opnieuw uit als grootgrondbezitters en begonnen ze met het ontvolken van de Highlands (de clearances) omdat grootschalige veeteelt lucratiever was dan het kleinschalige crofting. Een deel van de Highlanders vond werk aan de kust in nieuw gestichte vissershavens die in de 19de eeuw profiteerden van een hausse in de haringvisserij. Velen vertrokken naar overzee. Ondanks investeringen in de 20ste eeuw in infrastructuur, woningbouw en industrie is

de toon. Naar het noorden toe vind je een van de oudste landschappen van Europa dat door UNESCO als geopark is aangewezen. In het binnenland vind je Flow Country, het grootste veenmoeras van Europa. In het lagergelegen noordoosten en oosten kom je dan weer vruchtbaar weide- en akkerland en mooie zandstranden tegen.

Qua fauna kun je aan de kust een veelheid aan zee-, trek- en watervogels spotten, naast otters, zeehonden en verschillende soorten walvissen, bruinvissen en dolfijnen. In het binnenland kun je uitkijken naar steenarenden en zoogdieren als edelherten en reeën, vossen, dassen en sneeuw hazen. De bedreigde rode eekhoorn heeft hier nog het rijk alleen. Een zeldzame verschijning is de schuwe *Scottish wildcat*, een ondersoort van de wilde kat die ook wel de 'Highland Tiger' wordt genoemd.

Een van de victoriaanse hotels in het lommerrijke Strathpeffer.

vooral het noordwesten altijd dunbevolkt gebleven. Daar kon ook de vondst van Noordzee-olie voor de oostkust in de jaren 1970 niets aan veranderen.

De North Coast 500

Op initiatief van de North Highland Initiative, een non-profitorganisatie van (toen nog) prins Charles, is de kustroute van de noordelijke Highlands in 2015 in de markt gezet als de North Coast 500 of NC500 (northcoast500.com). De route, die eigenlijk 516 mijl (830 km) lang is, start officieel in Inverness en gaat van daar over land naar het schiereiland Applecross, waarna hij voornamelijk de doorgaande kustwegen volgt. Vanaf het begin staat de route hoog op nationale en internationale lijstjes van bijzondere roadtrips en hij noteert jaar na jaar bezoekersrecords.

VAN INVERNESS NAAR WESTER ROSS

Officieel start en finisht de North Coast 500 in Inverness (zie p. 274). Maar als je op de kaart kijkt die je overal langs de route uit een folderrek kunt trekken, zie je dat de Highland-hoofdstad eigenlijk een beetje buiten het rondje valt. De keuze of je de route linksom (via de A832 en de A835) of rechtsom (via de A862) doet, hoef je pas te maken in het plaatsje **Muir of Ord**.

Beaulieu en Muir of Ord

Voordat je daar bent, kom je vanuit Inverness eerst door het pittoreske Beaulieu met **Beaulieu Priory** (uit 1230) waarvan alleen de kerkmuren en en-

De Orkney-eilanden

ORKNEY-EILANDEN

De Orkney-eilanden worden van de noordpunt van Schotland gescheiden door de Pentland Firth. Deze zeearm is zo'n 10 km breed en is berucht om zijn verraderlijke getijdestromingen. 18 van de 70 Orkney-eilanden zijn bewoond. De archipel heeft zo'n 21.000 inwoners van wie driekwart woont op Mainland. De voertaal op de eilanden is Engels, maar er wordt ook nog een dialect gesproken met woorden ontleend aan het Norn, de taal van de Vikingen die hier lang de baas waren.

De ontdekking van Noordzee-olie bracht de eilanden in de jaren 1970 veel werkgelegenheid. Verder is landbouw een belangrijke bedrijfstak, meer dan visserij: Orcadianen (zoals de eilandbewoners worden genoemd) staan bekend als boeren met boten terwijl Shetlanders worden getypeerd als vissers met een boerderijtje. Belangrijke bronnen van inkomsten zijn verder het toerisme en de juwelenindustrie.

Stromness aan de beschutte Hamnavoe-baai.

Landschap en natuur

Op het hooggelegen heuvelachtige Hoy na hebben bijna alle Orkney-eilanden een laaggelegen zacht glooiend en open landschap. De westelijke kusten, die blootgesteld zijn aan het stormgeweld van de Atlantische Oceaan, worden vaak gekenmerkt door grillige, ruige kliffen met een enkele *sea stack*. Aan de kusten die meer in de luwte liggen, kun je stranden en duinpartijen tegenkomen. De meeste grond is in gebruik als weide- of akkerland, maar veel hogergelegen veengronden en kustgebieden zijn beschermd natuurgebied.

Uniek voor de eilanden is de *Orkney vole*, een soort woelmuis die alleen hier leeft en per eiland qua uiterlijk licht kan verschillen. Floraliefhebbers kunnen uitkijken naar de zeldzame *Scottish primrose* (Schotse sleutelbloem). In de wateren rond de eilanden komen zeehonden en verschillende soorten walvissen en dolfijnen voor.

Geschiedenis

Nog voor de bouw van de grote piramides in Egypte en Stonehenge in Engeland, bouwden prehistorische Orcadianen al indrukwekkende grafkamers, steencirkels en stenen woningen. Ook in de ijzertijd waren de Orkney-eilanden het thuis van een goedgeorganiseerde beschaving die *roundhouses* en brochs (zie kader p. 45) bouwden.

De zuidelijke Highlands

De zuidelijke Highlands vormen na Edinburgh de drukst bezochte regio van Schotland. En dat is niet gek. Hier vind je niet alleen de levendige hoofdstad van de Highlands, Inverness, maar ook de schitterende Great Glen met zijn mysterieuze Loch Ness en dito monster; Ben Nevis, de hoogste berg van het Verenigd Koninkrijk, met aan de voet de outdoorhoofdstad van het land Fort William; en daar vlakbij Glencoe, een van de mooiste valleien in Schotland. De Small Isles zijn de ideale bestemming voor wie wat meer de rust zoekt en Harry Potter-fans mogen het Glenfinnanviaduct absoluut niet missen. En dan is er natuurlijk nog Skye, dat mistige eiland met zijn grillige bergen waar de luchten iedere dag weer anders zijn. De zuidelijke Highlands kunnen in het hoogseizoen dan wel druk zijn, er zijn in dit uitgestrekte gebied altijd mogelijkheden om buiten de gebaande paden te treden.

< Vier keer per dag rijdt The Jacobite-stoomtrein over het beroemde Glenfinnanviaduct.

Ruthven Barracks werd gebouwd na de jakobitische opstand van 1715.

bikers en skiërs die het Cairngorms National Park bezoeken. Het dorpje heeft wat winkels, eetgelegenheden en een mooi victoriaans stationnetje vanwaar de **Strathspey Railway** (strathspeyrailway.co.uk) vertrekt. Deze stoomtrein rijdt via Boat of Garten naar Broom Hill, ten noorden van Nethy Bridge.

Ten oosten van Aviemore ligt het **Glenmore Forest Park**, een eeuwenoud bosgebied met prachtige meren. Vanuit het bezoekerscentrum zijn verschillende wandelingen uitgezet.

> GLENMORE VISITOR CENTRE, PH22 1QU, forestryandland.gov.scot

Ruthven Barracks

Deze ruïne van een militaire kazerne, mooi gelegen op een heuveltje in het dal, werd gebouwd na de jakobitische opstand van 1715. Ze bood onderdak aan de infanteriesoldaten die erop moesten toezien dat de Highlanders geen verboden wapens hadden. Tijdens de jakobitische opstand in 1745 werd Ruthven door jakobieten ingenomen. Overlevenden van de Slag bij Culloden (1746) ontvingen hier de teleurstellende instructies van Bonnie Prince Charlie: *'Let every man seek his own safety in the best way he can.'*

> RUTHVEN BARRACKS, nabij Kingussie, PH21 1NR, historiconvironment.scot

Highland Folk Museum

In dit ruim opgezette openluchtmuseum vind je 3 'dorpen' die het leven in de Highlands tussen 1700 en 1950 laten zien. In het nagebouwde 18de-

Het nagebouwde 18de-eeuwse 'Baile Gean Township' in het Highland Folk Museum.

eeuwse 'Baile Gean Township' zie je hoe men leefde vóór de clearances, de ontruiming van de hooglanden. De gebouwen hier hebben een fundering van steen, muren van heideplaggen en turf en een dak bedekt met lokale planten als hei of brem. De makers van *Outlander* hoefden er niets aan te doen toen ze hier in 2014 filmden. Verder staan er in het museum veel gebouwen die kenmerkend zijn voor de Highlands, zoals een schaaפשרdershut (*bothy*), een shintypaviljoen en een golfplaten kerkje.

> HIGHLAND FOLK MUSEUM, Newtonmore, PH20 1AY, highlifefhighland.com

▶ GREAT GLEN EN OMGEVING

De Great Glen (*Glen Mor* in het Gaelisch), is een 97 km lange rechte vallei van Inverness in het noordoosten naar Fort William in het zuidwesten. Hij ligt op een geologische breuk (de Great Glen Fault) die ontstond toen de continenten Laurentia en Avalonia zo'n 400 miljoen jaar geleden tegen elkaar botsten. In deze groene vallei liggen 5 lochs, waarvan Loch Ness het grootste en bekendste is. De meren zijn met elkaar verbonden door het begin 19de eeuw door ingenieur Thomas Telford aangelegde **Caledonian Canal**, een vaarweg tussen de oost- en westkust van Schotland. De aanleg duurde bijna 20 jaar. Het kanaal was vroeger van groot economisch belang, maar wordt tegenwoordig vooral door vissers en voor de pleziervaart gebruikt. Door de vallei loopt de A82.